

Hatay ilinde havuç üretimi ve kadınların rolü

Carrot production and the role of women in Hatay province

Aybüke KAYA¹, Veysi ACIBUCA²

¹Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Antakya-Hatay, Türkiye.

²Mardin Artuklu Üniversitesi, Kızıltepe MYO, Organik Tarım Programı, Mardin, Türkiye.

ARTICLE INFO	ÖZET
<p>Article history: Recieved / Geliş: 29.08.2022 Accepted / Kabul: 14.10.2022</p> <p>Anahtar Kelimeler: Havuç Üretim Kadın İşgücü Katma değer</p> <p>Keywords: Carrot Production Women Labor Value added</p> <p>✉ Corresponding author/Sorumlu yazar: Aybüke KAYA aybukekaya@mku.edu.tr</p>	<p>Bu çalışmanın amacı, Hatay ili havuç üretimini değerlendirmek; üreticilerin ve bu alanda çalışan kadınların sorunlarını inceleyerek sektörel ilerlemeye yönelik çözüm önerileri geliştirmektir. Araştırmanın ana materyalini Hatay ili havuç üretiminde yer alan üreticiler, tüccarlar ve kadın işçiler oluşturmaktadır. Araştırmada üretici ve tüccarlarla derinlemesine görüşme yapılmış olup, kadın işgücüne yönelik 2020/21 havuç üretim sezonu için anket çalışması yürütülmüştür. Anket çalışması ile elde edilen veriler SPSS paket programı ile değerlendirilmiştir. Verilerin güvenilirliği Cronbach's Alpha katsayısı ile test edilerek yorumlanmıştır. Türkiye'de tarımda istihdam edilen yaklaşık 4.5 milyon kişinin, %40'ı kadındır. Havuç üretiminde de kadın işgücü yoğun olarak kullanılmaktadır. Dereceleme ve paketleme işinde çalışan kadınlara 0.05 ₺/kg işgücü ücreti ödendiği, hem iş hem ev sorumluluğunun yıpratıcı olduğu ve kadınların ciddi ölçüde sırt ağrısı yaşadıkları belirlenmiştir. Bu faaliyetlerde rol oynayan kadınların günlük ₺50-60 arasında (yaklaşık \$8) gelire sahip olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak, kırsal alanlarda kadınların kayıt dışı aile işçisi olarak çalıştığı, sosyal faaliyetlerde bulunamaması kadınlar üzerinde olumsuz sonuçlara neden olmaktadır. Hatay ilinde oluşturulacak havuç işleme ve paketleme tesisinin desteklenmesi ile bölgede kurulabilecek bir tesisin gerekliliğine dikkat çekilmelidir. Bu konuda yürütülecek olan faaliyetler sürdürülebilirlik ve kalkınma açısından da önem arz etmektedir.</p>
<p>Makale Uluslararası Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 Lisansı kapsamında yayınlanmaktadır. Bu, orijinal makaleye uygun şekilde atıf yapılması şartıyla, eserin herhangi bir ortam veya formatta kopyalanmasını ve dağıtılmasını sağlar. Ancak, eserler ticari amaçlar için kullanılamaz. © Copyright 2022 by Mustafa Kemal University. Available on-line at https://dergipark.org.tr/pub/mkutbd</p> <p>This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License.</p> 	<p>ABSTRACT</p> <p>The aim of this study was to evaluate the carrot production in Hatay province. In addition, by examining the problems of farmers and women working in this field, it was to develop solutions for sectoral progress. The main material of the research was the carrot farmers, traders and women who are involved in carrot production in Hatay province. In the research, in-depth interviews were made with farmers, traders and a survey was also conducted with women in 2020/21. The data obtained by the survey were evaluated with the SPSS package program. The reliability of the data was interpreted by testing with Cronbach's Alpha coefficient. Of the 4.5 million people employed in agriculture, 40% are women in Turkey. Female labor is used intensively in carrot production. It has been determined that women working in grading and packaging activities are paid 0.05 ₺/kg of labor wage. It has been determined that women who take part in these activities have a daily income of approximately ₺50-60 (nearly \$8). It was detected that both work and home responsibilities are wearing women out and they experience severe backache. As a result, it was determined that women work as informal family workers in rural areas. The inability to engage in social activities has negative consequences for women. Attention should be drawn to the necessity of supporting a carrot processing and packaging facility that can be established in the region. The activities to be carried out in this regard are important in terms of sustainability and development.</p>
<p>Cite/Atf</p>	<p>Kaya, A., & Acibuca, V. (2023). Hatay ilinde havuç üretimi ve kadınların rolü. <i>Mustafa Kemal Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi</i>, 28 (2), 245-255. https://doi.org/10.37908/mkutbd.1168137</p>

GİRİŞ

Türkiye’de havuç kışlık bir sebze olarak algılanıp üretilirken, dünya ülkelerinde her mevsimde tüketilen bir sebzedir (Karbuz ve ark., 2007). Havuç, içerdiği vitamin ve mineraller bakımından (özellikle A vitamini) zengin olup, endüstriyel potansiyeli yüksek bir üründür (Tatlidil, 2000; Ahmad ve ark., 2004). Havuca turuncu rengini veren beta karoten isimli vitamin öncülü, havuçta önemli miktarda bulunmaktadır. Bu nedenle havuç, beta karoten eldesinde vazgeçilmez bir kaynaktır (Anonymous, 2019). Siyah havucun da endüstriyel potansiyeli oldukça yüksektir. Dolayısıyla antosiyanin içeren meyve suyu ve nektarlarına siyah havuç suyu konsantresi eklenmesi, antosiyaninlerin stabilitesini artırmaktadır (Kırca, 2004; Gülden, 2008). Tüm bu özellikler, siyah havucun katma değerini artıracak şekilde işlenerek pazarlanması için yeterlidir. Hatay’ın Kırıkhan ilçesinde son yıllarda üretimi ve bilinirliği artan siyah havuç, endüstride farklı kullanım alanları ile ön plana çıkmaktadır. Bölgede yetiştiriciliği yapılan turuncu ve siyah havucun suda çözünür kuru madde içeriği fazla olduğundan; özellikle gıda, tekstil ve kozmetik sektörleri olmak üzere birçok alanda doğal renk maddesi olarak kullanım imkânına da sahiptir (Anonymous, 2019).

Dünya yaş meyve sebze sektörü içinde önemli bir yere sahip olan havuç, Gıda ve Tarım Örgütü 2020 yılı verilerine göre ekim alanı 11 250 000 dekar olup, yaklaşık 41 milyon ton üretim miktarı ve 3 630 kg/da ortalama verimi bulunmaktadır (FAO, 2020). Dünya havuç üretiminin yaklaşık yarısını Çin gerçekleştirirken; sırasıyla Özbekistan, ABD, Ukrayna ve Almanya önde gelen ülkelerdir. Türkiye 2021 yılı dünya havuç üretiminde 9. sırada (570 483 ton), ekim alanı bakımından ise 24. sıradadır (100 686 da). Buna göre Türkiye’nin havuç üretim miktarındaki artış ortalama verimden kaynaklanmaktadır. Dünya havuç dış ticaret rakamlarına göre (Trade Map, 2018) Türkiye, \$14 175 000 değerinde ihracat ile dünya ülkeleri arasında 19. sıradadır. Hatay ili ise 2021 yılı TÜİK verilerine göre 14 606 da havuç ekim alanına sahiptir. Üretim miktarı ise yine aynı yılda 57 218 ton olarak gerçekleşmiştir. Hatay ilinde havuç; soğan (kuru) ve domatesten sonra en fazla üretim miktarına sahip olan sebzedir (TÜİK, 2022).

Havuç üretiminin artması ve yatırımların üretim teknolojisine, özellikle de ürün satışı ve üretim hazırlığı aşamalarında yapılması gerektiği (Szejmowska ve ark., 2009), havuç üretiminde yeraltı suyu kullanımının havuç verimini düşürdüğü (Bakhshi ve ark., 2005), farklı bölgelerde verim ve ürün fiyatlarında görülen farklılığın kârlılığı etkilediği (Ahmad ve ark., 2005), havuç üretiminde girdi maliyetlerinin yüksekliği (Tatlidil, 2000; Çelik & Direk, 2008; Adhikari, 2009; Çelik ve ark., 2010; Gocan ve ark., 2011) yapılan çalışmalarda ortaya konulmuştur. Ayrıca havuç işleme endüstrisinin gelişmediği, üretilen havucun yaklaşık %90’ının pazara arz edildiği Haseki (2007) tarafından bildirilmiştir. Ayrıca Tatlidil (2000) ve Tapkı ve ark. (2020) tarafından yapılan çalışmada havuç işletmelerinde üretimin ve pazarlama gücünün artırılması, girdi maliyetlerinin düşürülmesi; çiftçi örgütü kurulması, aracsız ürün satışı, soğuk hava deposu, destek miktarı ve çeşitliliğinin (markalaşma ve promosyon gibi) artırılması, havucun işlenerek katma değeri yüksek ürünlere dönüştürülmesinin gerekliliği belirtilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, Hatay ili havuç üretimini değerlendirmek; üreticilerin ve bu alanda çalışan kadınların sorunlarını inceleyerek sektörel ilerlemeye yönelik çözüm önerileri geliştirmektir.

MATERYAL ve YÖNTEM

Araştırmanın ana materyalini; Hatay ili havuç üreticisi, tüccarları, havuç üretiminde yer alan kadınlar, havuç sektörüne önemli katkılar sunan kurum ve kuruluşlar oluşturmaktadır. Araştırmada Hatay ilinin seçilmesinde, tarımsal potansiyelinin yüksek ve Hatay’ın liman şehri olması önemli bir etkidir. Ayrıca Hatay, Türkiye havuç üretiminde oldukça önemli bir yere sahiptir. Çalışmada; havuç üreten işletmelerden toplanan birincil veriler (anket ve araştırmacı gözlemleri) kullanılmış olup, konu ile ilgili yapılmış çalışmalar ve hazırlanan raporlara ait ikincil verilerden faydalanılmıştır. Veriler 2020/21 yılı havuç üretim sezonuna yönelik yüz yüze görüşme yapılarak elde edilmiştir. Araştırma kapsamında farklı büyüklükteki işletmeler ile yapılan derinlemesine görüşmeler değerlendirilmiştir. Nitel araştırma yöntemi tekniği olarak sosyal gerçekliğin anlaşılmasına yönelik yapılan derinlemesine görüşme; açık uçlu

sorularla detaylı yanıtların alınmasını sağlayan, yüz yüze görüşülerek bilgi toplanmasına olanak tanıyan, bireylerin duygu, bilgi, tecrübe ve gözlemlerinden faydalanılan bir yöntemdir (Tekin, 2006). Ayrıca havuç üretim faaliyetinde rol oynayan kadın işgücüne yönelik anket çalışması yürütülmüştür. Araştırmada görüşülen kadınların tespit edilmesi için ise kartopu örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Bu kapsamda havuç üretim faaliyetlerinde yer alan 30 kadın ile görüşülmüştür. Anket verileri SPSS paket programı kullanılarak değerlendirilmiş olup, araştırmanın amaçları doğrultusunda sayısal değişkenler ortalama, frekans ve yüzde (%) olarak; kategorik değişkenler ise frekans ve yüzde (%) olarak verilmiştir.

Ayrıca araştırmada, kadınların yer aldığı faaliyetlerin değerlendirilmesinde ve bu faaliyetler kapsamında yaşamış oldukları sorunların belirlenmesinde 5'li Likert ölçeği kullanılmıştır. Kullanılan ölçeklerin kabul edilebilirliği ve güvenilirliği Cronbachs' Alpha katsayısı ile test edilmiştir. Tekin (2000) güvenilirliğin, ölçme aracının ölçtüğü özelliği ya da özellikleri, ne derece bir kararlılıkla ölçmekte olduğunu bir göstergesi olduğunu belirtmiştir. Tutum ve davranış ilişkisinin anlaşılması ve tutumdan davranışın kestirilmesi her şeyden önce tutumların güvenilir bir şekilde ölçülmesine bağlıdır (Tavşancıl, 2014).

Şekil 1. Havuç paketleme tesisi ve paketlemede çalışan kadın işçiler
Figure 1. Carrot packing facility and female workers working in packaging

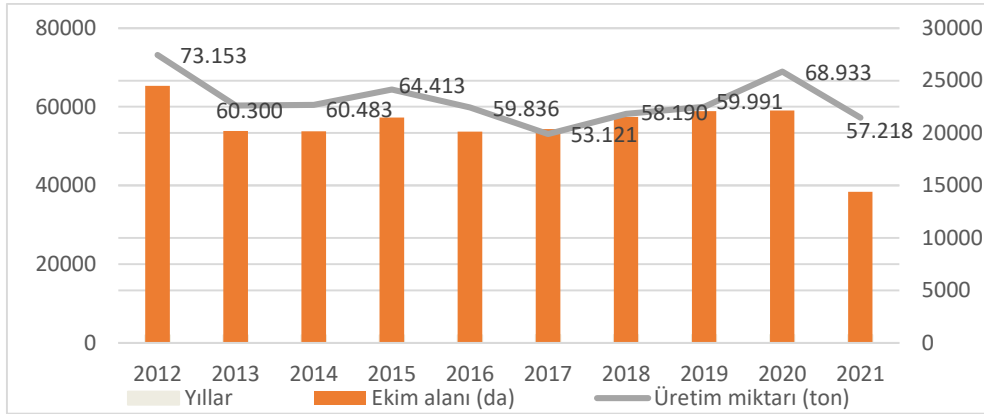
Sektördeki sorunların tespitinde genellikle uzun yıllar havuç üretim tecrübesi olan üreticilerin düşüncelerine yer verilmiştir. Ayrıca konu ile ilgili hazırlanmış sektör raporları, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) veri tabanlarına ait ikincil verilerden de yararlanılmıştır. Veri tabanlarından alınan bu veriler yıllar itibarıyla incelenmiş olup, tablo ve grafikler oluşturularak mevcut durum değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında Hatay ilinin tarımsal potansiyeli değerlendirilmiş, havuç üretiminin yaş sebze içerisindeki yeri incelenmiştir. Ayrıca havuç sektörüne yönelik üreticilerin ve bu alanda faaliyet gösteren kadınların sorun ve ihtiyaçlarına yönelik konulara değinilerek çözüm önerileri sunulmuştur. Çalışmadan elde edilen sonuçların havuç üretimi ile ilgili bilgi boşluğunu doldurması, tarım işçisi kadınların sorunlarının ortaya konulması açısından faydalı olacağı öngörülmektedir.

BULGULAR ve TARTIŞMA

Hatay ili havuç üretimi

Hatay ili, tarımsal potansiyeli yüksek, Türkiye sebze üretiminde önemli rol oynayan iller arasındadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2021 yılı verilerine göre Hatay ilinde toplam 244 908 da alanda, 628 333 ton sebze üretilmiştir. İlin en fazla sebze tarımı yapılan Arsuz ilçesinde (82 188 da) toplam 163 470 ton sebze üretimi gerçekleştirilmiştir. Arsuz

ilçesinden sonra 25 901 dekar ekim alanından 83 281 ton sebze üretimi gerçekleştiren Kırıkhan ikinci sırada gelmektedir. Hatay ilinde en fazla ekim alanına sahip sebze türü kuru soğandır (50 973 da). Soğanı sırasıyla maydanoz, kavun ve biber takip etmektedir. Havuç ise, Hatay ilinde ekim alanı (14 606 da) bakımından 5. sırada yer alırken üretim miktarı (57 218 ton) bakımından 4. sırada gelmektedir. Hatay ilinde havuç üretimi yıllar itibariyle dalgalanmalar göstermektedir. Son 10 yılda en yüksek üretim miktarına 2012 yılında ulaşılrken (73 153 ton), son yıllarda üretimin düşüş eğilimine girdiği görülmüştür. Ekim alanlarının da yıllar itibariyle üretim miktarı ile benzer durumlar gösterdiği, belirtilen yıllar içinde havuç üretiminin genel itibariyle artma eğiliminde olduğu anlaşılma birlikte, 2021 yılı ekim alanında önemli bir azalma söz konusudur (Şekil 2).

Şekil 2. Hatay ilinde havuç ekim alanı ve üretim miktarının yıllar itibariyle değişimi (TÜİK, 2022)

Figure 2. Change in carrot area and production quantity over the years in Hatay (TUIK, 2022)

Hatay ili, Türkiye yaş sebze dış ticaretinde ihracat değeri bakımından 2018 yılında Antalya'nın ardından ikinci sırada gelmektedir. Toplam yaş meyve sebze ihracat değeri ise \$103 751 428'dir. Hatay, Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM)'nin 2017 yılı verilerine göre, \$4.9 milyon tutarındaki havuç ihracatıyla Türkiye'de ilk sırada yer almaktadır ve Türkiye havuç ihracatının yaklaşık %60'ını tek başına gerçekleştirmektedir (Anonymous, 2019).

Tarımsal faaliyetlerin yoğun olarak yapıldığı Kırıkhan ilçesi, 2021 yılında yaklaşık 10 000 da alanda, 40 000 ton havuç üretimi ile Hatay'da en çok havuç üretiminin gerçekleştirildiği ilçe olmuştur. Hatay ilinin havuç ekim alanlarının %68.5'i Kırıkhan ilçesinde bulunmaktadır (Çizelge 1).

Çizelge 1. Hatay Amik Ovası 2021 yılı havuç üretimi

Table 1. Carrot production in Hatay Amik Plain in 2021

İlçeler	Ekim alanı (da)	%	Üretim miktarı (ton)	%
Kırıkhan	10 000	68.5	40 000	70.0
Reyhanlı	3400	23.3	13 600	23.8
Antakya	600	4.1	1 800	3.1
Kumlu	600	4.1	1 800	3.1
TOPLAM	14 600	100	57 200	100

Kaynak: TÜİK, 2022.

Hatay ilinde havuç üreticileri, Ağustos ve Eylül aylarında ekim faaliyetlerini gerçekleştirirken farklı firmalara ait birçok farklı çeşidi tercih etmektedir. Üreticiler, Hatay'da üretilen havucun tat ve aroma bakımından diğer bölgelere göre üstünlükleri olduğunu savunmaktadır. Ayrıca Kırıkhan havucunun suda çözünür kuru madde miktarı ve antosiyanin içeriği yüksek olduğundan, endüstriyel işleme sırasında verimliliği diğer havuç türlerine göre de daha yüksektir. Standart bir üretim sağlanabilmesi ve ürünün rekabet gücünün artırılması amacıyla Kırıkhan Ticaret ve

Sanayi Odası 2018 yılında Kırıkhan turuncu havucu için, 2019 yılında da Kırıkhan siyah havucu için Türk Patent Kurumu'na coğrafi işaret tescil başvurusunu gerçekleştirmiş olup, sürecin tamamlanması beklenmektedir (Anonymous, 2019).

Havuç üretiminde kadınların rolü

Tarımsal faaliyetlerde bulunan kadınların söz sahibi olmaması, ataerkil toplumsal yapı, eğitim yetersizliği, mülksüzlük ve güvencesizlik, yoksulluk ve yoksunluk, kadın emeğinin yok sayılması gibi nedenlerle, çözüm üretmeye ilişkin zeminler ya çok az ya da çoğu zaman bulunmamaktadır. Ancak verilere göre, tarımsal istihdamın %40'ını kadınlar oluşturmaktadır. Kırsalda yaşamak zorunda olduğu için sosyal imkânlardan yeterince faydalanamayan kadınlar, aile ve toplum baskısına çok fazla maruz kalmaktadır (ZMO, 2021). Kadınların işgücü katılımının artmasına rağmen, kadın emeği tam olarak karşılığını alamamaktadır. Ayrıca kadınlar, ücretsiz aile işçisi olarak her türlü sosyal güvenlik hakkından da yoksun bırakılmaktadır (Candan & Özalp Günel, 2013; Özdemir ve ark., 2017).

Tarımsal üretimde kadın işgücü kullanımı kayıt altında olmasa bile oldukça fazladır. Kadınlar, özellikle sebze tarımında yoğun olarak çalışmaktadır. Hatay ilinde havuç üretim faaliyetlerinde yer alan kadınların yaş ortalaması 21.7 ve daha çok bekâr bireylerden oluşmaktadır. Ayrıca, bu alanda faaliyet gösteren kadınların yaklaşık yarısı ilkökul düzeyinde eğitim seviyesine sahip olup, okuryazar olmayanları da mevcuttur. Genellikle geniş aileler içinde yaşayan bireylere ait ortalama hane halkı genişliği yaklaşık 7'dir. Bu ailelerin yarısından fazlası evlerde ikamet etse de, konteynerlerde yaşayan bireyler de azımsanmayacak düzeydedir. Ayrıca bu kadınların medeni durumlarına bağlı olarak çalışmak için farklı illere gittiği de belirlenmiştir. Araştırmaya katılan kadınların tarım dışı herhangi bir işte çalışmadığı; sadece tarımsal faaliyette bulunduğu ve hane gelirinin ortalama ₺3.672,41 olduğu tespit edilmiştir. Kadınların günlük çalışma saati 8-12 saat arasında değişirken; ortalama 9.50 saat/gün olarak belirlenmiştir. Tarım işçisi olarak havuç üretiminde yer alan kadınların %40'dan fazlasının sosyal güvencesinin bulunmadığı, sağlık imkânlarının da Yeşil Kart dahilinde gerçekleştiği anlaşılmıştır. Çalışmaya katılan kadınlara ait diğer bilgiler Çizelge 2'de verilmiştir.

Çizelge 2. Hatay ilinde havuç üretiminde çalışan kadınlara ait demografik bilgiler

Table 2. Demographic information of women working in carrot production in Hatay

Değişken	Kategori	N	%	Değişken	Kategori	N	%
Yaş	15-25	24	80.0	Göçerlik	Sabit	17	58.6
	26-35	4	13.3		Farklı il/ilçe	12	41.4
	36 ve üzeri	2	6.7				
Eğitim	Okuryazar değil	3	10.0	Çalışmak için farklı illere gitme	Evet	4	13.3
	İlkokul	14	46.7		Hayır	15	50.0
	Ortaokul	12	40.0		Bazen	11	36.7
	Lise	1	3.3				
Medeni durum	Bekâr	22	73.3	İnternet varlığı	Evet	8	26.7
	Evli	8	26.7		Hayır	22	73.3
Hane halkı	1-5	5	16.7	Sağlık güvencesi	Evet	17	56.7
	6-10	23	76.7		Hayır	13	43.3
	11 ve üzeri	2	6.7				
Barınma	Ev	17	56.7	Kronik rahatsızlık	Evet	6	20.0
	Konteyner	13	43.3		Hayır	24	80.0
Gelir (₺)	2000-4000	21	72.4	Hastaneye gitme sıklığı	Hiç gitmiyor	2	6.7
	4001-6000	6	20.7		Nadiren	12	40.0
	6001 ve üzeri	2	6.9		Orta	12	40.0
					Sık sık	3	10.0
					Her zaman	1	3.3

ZMO (2021) değerlendirmesinde, kadınlara verilen hakların ve sorumlulukların eşit şekilde dağıtılması konularında yasal ve sosyal düzenlemelerin yapılmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Özdemir ve ark. (2017) tarımda çalışan kadınların çoğunun ilköğretim ve daha alt seviyelerde olduğunu ve gelir düzeyinin düşük olduğunu, Gülçubuk (2013) ise kadınların eğitim ve çalışma hayatında geri planda kaldığını belirtmiştir.

Ürün dereceleme ve paketleme işinde çalışan kadınlara 2020/21 yılı havuç üretim sezonunda 0.05 ₺/kg işgücü ücreti ödendiği belirlenmiştir. Bu faaliyetlerde rol oynayan kadınların, günlük yaklaşık ₺50-60 (yaklaşık \$8) arasında gelire sahip olduğu tespit edilmiştir. Candan & Özalp Günel (2013) mevsimlik tarım işçilerinin ortalama günlük ücretinin kadınlarda ₺33.26, erkeklerde ₺43.31 olarak ödendiğini ve hatta tarımda çalışan kadınların birçoğunun aile işçisi olarak ücretsiz çalıştığını belirtmiştir. Erdoğan & Yaşar (2018) kadın istihdamını etkileyen en önemli faktörlerin eğitim, yaş, medeni durum, ücretsiz aile işçiliği ve kayıt dışı istihdam olduğunu öne sürmüştür. Berber & Yılmaz Keser (2008) kadınların eğitim seviyesinin artırılmasıyla birlikte yeni iş alanlarında istihdam edilebilmelerinin söz konusu olduğunu savunmuştur.

Araştırmada, havuç üretiminde kadınların yer aldığı faaliyetlere yönelik yapılan güvenilirlik testi sonucunda, Cronbach's Alpha katsayısı 0.802 olarak belirlenmiş olup, kullanılan ölçeğin güvenilirliğinin yüksek olduğu görülmektedir. Likert ölçeği ile alınan verilere göre, havuç üretiminde rol oynayan kadınların daha çok hasat dönemi faaliyetlerinde yer aldığı; atık toplama, ayıklama, dereceleme ve paketleme gibi faaliyetleri gerçekleştirdiği tespit edilmiştir (Çizelge 3). Ecevit (2003) dünyadaki toplam işgücünün 2/3'ünün kadınlara ait olduğunu, kadınların günlük çalışma sürelerinin erkeklerden %25 daha fazla olduğunu ve dünya toplam gıda üretiminin %50'sini kadınların gerçekleştirdiğini belirtmiştir.

Çizelge 3. Hatay ilinde havuç üretiminde yapılan faaliyetler

Table 3. Activities in carrot production in Hatay province

Faaliyetler	Ortalama	SD	N	Cronbach's Alpha
Sürüm	1.37	0.365	30	0.802
Ekim-dikim	1.47	0.365	30	
Sulama	1.47	0.819	30	
Yabancı ot temizliği	2.50	1.317	30	
Taşıma	3.30	1.368	30	
Söküm-hasat	3.70	1.526	30	
Atık toplama	4.47	1.074	30	
Ayıklama-dereceleme	4.93	1.074	30	
Paketleme	4.93	1.066	30	

Havuç üretiminin farklı aşamalarında yer alan kadınların yaşamış oldukları bazı sıkıntılar bulunmaktadır. Bu sıkıntılar Likert ölçeği ile belirlenmiş olup en fazla ücret düşüklüğü, bilgi ve bilgilendirme eksikliği, sağlık sorunları ve çalışma koşullarının yetersizliğinden kaynaklanmaktadır (Cronbach's Alpha: 0.797). Son yıllarda kadınların beslenme, barınma ve işe ulaşım konusunda daha az sıkıntı yaşadıkları belirlenmiştir (Çizelge 4). Candan & Özalp Günel (2013) araştırmasında mevsimlik tarım işçisi kadınların hiç bitmeyen mesailerinin olduğunu, tarlada günlük 12-14 saat arası çalıştıktan sonra çadır temizliği, su temini, çocuk ve yaşlı bakımı, yemek, bulaşık vb. işlerle ilgilendiğini bildirmiştir. Ercan ve ark. (2010) tarafından yapılan çalışmada kadınların çalışma koşullarının yetersiz ve sıkıntılı olmasının, düşük ücret, çalışma saatlerinin fazla olmasının kadın istihdamını engellediğini bildirmiştir. Bu kapsamda, Kasımoğlu (2006) tarafından, tarımda çalışan mevsimlik işçilere sağlık hizmeti sunulmasıyla sosyal güvenlik kapsamına alınabilmesi için gerekli yasal düzenlemelerin gerekliliği vurgulanmıştır.

Zor şartlarda çalışan kadınlar sabah saat 06.00 itibarıyla işe servis veya dolmuş kullanarak geldiğini, hem iş hem ev sorumluluğunun yıpratıcı olduğunu ve ciddi ölçüde sırt ağrısı yaşandığını dile getirmiştir. Kadınlara çalışma koşulları hakkında yeterli bilgi verilmediği ve temiz su erişiminde sorun olduğu tespit edilmiştir. Kasımoğlu (2006); Korkmaz

& Uçar Tüfekçi (2007) tarafından kadınların günlük hayatının (ekonomik ve sosyal) neredeyse tamamında birincil ve ikincil roller üstlendiği belirtilmiştir. Ercan ve ark. (2010); Candan & Özalp Günal (2013) ise evli ve çocuk sahibi kadınların sorumluluklarının fazla olmasının, çalışma hayatında sıkıntı yarattığını öne sürmüştür.

Çizelge 4. Hatay ilinde havuç üretiminde yaşanan sorunlar/sıkıntılar

Table 4. Problems/troubles in carrot production in Hatay province

Sorunlar	Ortalama	SD	N	Cronbach's Alpha
Düşük ücret	4.76	0.830	29	0.797
Bilgi eksikliği	4.72	0.797	29	
Sağlık sorunları (sırt-bel ağrısı, cilt vb.)	4.62	0.942	29	
Çalışma koşullarının yetersizliği	4.45	0.870	29	
Fazla çalışma saati	4.31	0.806	29	
İş güvenliği	3.93	1.067	29	
Ev hayatında yaşadığı sıkıntılar	3.83	1.104	29	
Devlet desteği	3.69	1.854	29	
Hijyen koşulları (temiz su)	3.55	1.526	29	
Beslenme	3.34	1.632	29	
İşe ulaşım	3.31	1.391	29	
Barınma	3.10	1.633	29	

Havucun sektörel değerlendirilmesi

- Üreticiler arasında işbirliğinin zayıf olması ve güvensizlik kooperatifleşmeyi engellemektedir. Kooperatifleşmenin olmamasına bağlı olarak üreticiler hasat sıkıntısı, girdi fiyatlarının yüksekliği, ürün fiyatının düşük olması ve fiyatlardaki dalgalanmalara bağlı olarak ortaya çıkan pazarlama sorunu olduğundan, ürünün tarlada kaldığını belirtmiştir. Tatlıdil (2000); Ahmad ve ark. (2004); Erkoyuncu (2008); Ok (2009) ve Acar & Gül (2013) tarafından yapılan çalışmalarda da örgütlenme eksikliğinin (işgücü, ürün ve girdi fiyatı, alet-makina, hasat, depolama, pazarlama vb.) önemi vurgulanmıştır.
- Havuç üretiminde destekleme priminin olmaması, üretimin teşvik edilmesini kısıtlarken kayıt dışı ekonomiye yol açmaktadır. Haji (2008); Mansuroğlu ve ark. (2009) tarafından yapılan çalışmada sebze pazarlamasına yönelik sözleşmelerdeki yetersizlik ve eksik (aksak) rekabet, ekonomik etkinsizliğin önemli nedenleri arasında gösterilmiştir. Özellikle tüccarların rekabet ve pazarlama gücü, ürünlerin çabuk bozulabilirliği gibi nedenlerle pazarlama kârını önemli ölçüde ele geçirdiği bildirilmiştir.
- Hatay ili, havuç ihracatında Türkiye'de genellikle ilk sırada yer almasına rağmen, havuç ihracatına yönelik destek verilmemektedir. Bu durum bölge üreticisini ciddi ölçüde etkilemekle birlikte, ürün fiyatlarını belirlemede ihracatçıların söz sahibi olduğunu ortaya koymaktadır. Tahhuşoğlu (2007) tarafından yapılan çalışmada ihracat teşviklerinin azlığının dış ticarete önemli bir engel oluşturduğu, Ok (2009) tarafından yapılan çalışmada ise en iyi pazarlama kanalının tüketiciye doğrudan satış ve ihracat olduğu bildirilmiştir.
- Hasat zamanı kış aylarına denk gelen havuç üretiminde mevsimlik işgücü sorunu da bulunmaktadır. Havuç işçilerinin genel olarak barınma sorununun olması ve kayıt dışı Suriyeli işgücünün varlığı önemli sorunlar arasındadır. Üretimden tüketime kadar tarımsal faaliyetlerin hemen her alanında rol alan kadınlar, havuç işletmelerine de mevsimlik işgücü sağlamaktadır. Ancak; kadınların sadece yetiştiricilik ve üretim faaliyetlerinde değil, ürünün işlenerek katma değer kazandırılması ve ürün tanıtımında da örgütlenerek işbirliği yapması sağlanmalı ve desteklenmelidir.
- Bölgedeki işletmelere yönelik pazarlama, ürün muhafazası ve depolanması için ortak bir kullanım alanı bulunmamaktadır. Havuç yetiştiriciliğinde depo ve pazarlama sorunu yaşayan üreticiler ciddi ölçüde zarar etmekte hatta iflas eşiğine gelmektedir. Haseki (2007) tarafından yapılan çalışmada; tarımsal ürünün

pazarlanmasında etkili olan ürün özelliklerine, fiyatına, dağıtımına ve tutundurulmasına yönelik faaliyetlerdeki yetersizlikler belirtilmiştir. Ayrıca Yulafcı & Cinnemre (2007) ve Mansuroğlu ve ark. (2009) tarafından yapılan çalışmada depolama ve pazar kısıtının yaş meyve ve sebze sektörünü olumsuz etkilediği belirtilmiştir.

- Bölge çiftçilerinin kullandığı sulama yöntemlerinden dolayı; su sorunu, açılan kuyu ve elektrik maliyetleri artmaktadır. Ahmad ve ark. (2004) ve Acar & Gül (2013) tarafından yapılan çalışmada, havuç üretiminde sürdürülebilirlik bakımından üretici düzeyinde girdi maliyetlerinin düşürülmesinin önemli olduğu belirtilmiştir.
- Havuç tarımında hasat, geleneksel olarak elle yapılmaktadır. Mevsim koşullarında araziler belli dönemlerde çamur olduğundan mevcut koşullarda makinalı hasada ihtiyaç duyulmaktadır.
- Bölgede yetiştirilen havucun farkının ortaya konması ve tanınırlığının artırılması bakımından coğrafi işaret ve markalaşma sürecine hız kazandırılmalıdır.
- Bölgede sanayileşmenin yetersiz olması havuca katma değer kazandırılmasını engellemektedir. Sözleşmeli olarak üretilen siyah havuç, bazı üreticilerin anlaşmalı olduğu fabrikalara satılıp, konsantre siyah havuç suyu ihraç edilmektedir. Anonymous (1994) tarafından yapılan çalışmada, havucun çeşitlendirilmesinin sağlanması gerektiği ve genellikle taze veya işlenmiş olarak pazara sunulmasının önemli olduğu belirtilmiştir.
- Bölgede kurulacak olan bir işleme tesisi ile, havucun üretimden tüketime kadar ortaya çıkabilecek ürün ve atıklarının değerlendirilmesinin yanı sıra, istihdama katkısı bakımından da önemli olduğu düşünülmektedir. Szejewska ve ark. (2009) işletmelerin finansal açıdan daha olumlu bir sonuç elde etmesi için havuç ekim alanlarını artırması ve özellikle üretim teknolojilerine yatırım yapılması gerektiğini bildirmiştir.

Sonuç olarak; son yıllarda Türkiye'nin havuç ihracatı 70 000 ton civarındadır. İhracata bağlı olarak havuç fiyatı ve buna bağlı olarak üretici gelirinde önemli dalgalanmalar yaşanmaktadır. Bölge havuç ihracatı daha çok Türkiye sınır komşusu ülkeler ve Rusya'ya yapılmaktadır. Üreticilerin işbirliği yaparak örgütlenmesi ve bu yapıyı sahiplenmeleri girdi maliyetlerini düşüreceği gibi pazarlama kolaylığı da sağlayacaktır. Ancak girdi maliyetlerinin yüksek olması ve işgücü sorunu üretimde süreklilik için büyük tehlikedir. Bölgedeki üreticiler havucu; gelir artışı sağlamak, alternatif ürün olarak değerlendirmek, iklimin havuç yetiştiriciliğine uygun olması, arazi ve toprak yapısının uygunluğu ve birim alandan alınan verimin yüksek olması gerekçesiyle tercih etmektedir. Hatay ilinde havuç, diğer bölgelerden farklı dönemde hasat edilmektedir. Bu durum çiftçilere ve toprağa önemli katkılar sunmaktadır. Bölgede ikinci ürün olarak değerlendirilen havuç üretimi toprak ıslahını desteklerken üreticiye de kış sezonunda gelir sağlamaktadır. Ancak kış sezonunda hasat yapmak da üreticiler ve işçiler için ciddi bir sorundur. Sürdürülebilir tarım kapsamında, salma sulamanın yerine yağmurlama sulamanın kullanılması doğal kaynakların etkin kullanımını desteklerken üreticilerin maliyetlerini de azaltmaktadır. Bölgede havuç sektörünün gelişiminde örgütlenmenin zayıf olması birçok sorunun ana sebebidir. Bu kapsamda girdi maliyetlerinin yüksek oluşu, ürün fiyatlarındaki istikrarsızlık, pazar ve pazarlama sorunu, depo ve depolama sorunu, devlet desteğinin olmaması üretim kısıtları arasındadır. Bölgedeki işleme ve paketleme tesisi açığının kapatılmasıyla, yeni istihdam alanlarının ortaya çıkacağı gibi depolama sorununun da azalacağı düşünülmektedir. Havuç ihracatının fazla olduğu yıllarda üreticilerin daha yüksek gelir elde ettiği belirlenmiştir. Ayrıca Türkiye'de tarımda istihdam edilen yaklaşık 4.5 milyon kişinin, %40'ı kadındır. Tarımsal faaliyetlerde istihdam edilen kadınların, ev işleri ve çocuk bakımı gibi görev ve sorumluluk üstlenmesi, kadınların iş hayatında erkekler kadar mülkiyet hakkının bulunmaması ciddi bir sorundur. Kırsal alanlarda kadınların kayıt dışı aile işçisi olarak çalıştığı, sosyal faaliyetlerde bulunamaması kadınlar üzerinde olumsuz sonuçlara neden olmaktadır. Havuç üretim faaliyetlerinde yer alan kadınlar, ev ve iş yaşamlarında sıkıntılar ve sağlık sorunları yaşamaktadır. Tarımsal faaliyetlerde yer alan kadınların yaşamsal faaliyetlerinin iyileştirilmesi, işgücü ücretlerinin artırılması ve iş hayatında kadın haklarının korunmasına yönelik çalışmalar artırılmalıdır.

ÇIKAR ÇATIŞMA BEYANI

Yazarlar çalışma konusunda çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI BEYANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamış olduklarını beyan eder.

ETİK ONAY BEYANI

Bu çalışma için etik onay ve izin HMKÜ Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan alınmıştır (Toplantı Tarihi: 03.06.2021, Toplantı Sayısı: 08, Karar No: 05).

KAYNAKLAR

- Acar, M., & Gül, M. (2013). Havuç yetiştiriciliğinin teknik yapısı ve değişimi: Konya ili örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 20 (1), 43-53.
- Adhikari, R.K. (2009). Economics of organic vs inorganic carrot production in Nepal. *The Journal of Agriculture and Environment*, 10, Technical Paper.
- Ahmad, B., Bakhsh, K., & Hassan, S. (2004). Economics of growing carrot. Faculty of Agricultural Economics and R.S., University of Agriculture, Faisalabad. A report submitted to Pakistan Agricultural Research Council (PARC), Islamabad, Pakistan.
- Ahmad, B., Sarfraz, H., & Kkuda, B. (2005). Factors affecting yield and profitability of carrot in two districts of Punjab. *International Journal of Agriculture&Biology*, 7 (5), 794-798.
- Anonymous (1994). Carrots: an economic assessment of the feasibility of providing multiple-peril crop insurance. Prepared by the Economic Research Service, USDA in cooperation with the University of California for the Federal Crop Insurance Corporation, June 27.
- Anonymous (2019). Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı (DOĞAKA), Kırıkhan Havucu Sektör Raporu. ISBN: 978-605-69726-2-1.
- Bakhshi, K., Ashfaq, M., & Alam, M.W. (2005). Effects of poor quality of ground water on carrot production: a comparative study. *Journal of Agricultura & Social Sciences*, 1 (1), 38-40.
- Berber, M., & Yılmaz Keser, B. (2008). Türkiye'de kadın istihdamı: ülke ve bölge düzeyinde sektörel analiz. *İş,Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 10 (2), 1-16.
- Candan, E., & Özalp Günal, S. (2013). Tarımda kadın emeği. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 19 (1), 93-101.
- Çelik, Y., & Direk, M. (2008). Konya ilinde havuç üretimi yapan tarım işletmelerinin Avrupa Birliği Tarımsal Muhasebe Veri Ağı sistemine göre sınıflandırılması ve işletme başarı ölçütlerinin karşılaştırılması. TÜBİTAK TOVAG Proje No: 1070714, 134 s, Konya.
- Çelik, Y., Peker, K., & Oğuz, C. (2010). Comparative analysis of energy efficiency in organic and conventional farming systems: a case study of black karrot. *Phillipine Agricultural Scientist*, 93 (2), 224-231.
- Ecevit, Y. (2003). Toplumsal cinsiyetle yoksulluk ilişkisi nasıl kurulabilir? Bu ilişki nasıl çalışılabilir? *C.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı, 25 (4), 83-88.
- Ercan, H., Hoşgor, A.G., & Yılmaz, O. (2010). Factors that affect women's labour force participation and suggestions for provincial employment and vocational education boards: Ankara, Gaziantep, and Konya, www.ilo.org/public/english/region/eurpro/ankara/areas/3_rapor.htm (Erişim tarihi: 15.03.2012).
- Erdoğan, S., & Yaşar, S. (2018). Türkiye'de kadın istihdamının gelişimi: Konya-Karaman örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 20 (34), 18-28.

- Erkoyuncu, C. (2008). Ankara ili Beypazarı ilçesinde organik ve geleneksel olarak yapılan domates yetiştiriciliğinin karşılaştırmalı ekonomik analizi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, 126 s, Ankara.
- FAO (2020). Food and Agriculture Organization of the United Nations, Erişim linki: www.fao.org/faostat/en/#data/QCL (Erişim tarihi:26.06.2022).
- Gocan, T.M., Măniuțiu, D.N., & Andreica, I. (2011). Economic efficiency of some technological measures for carrot (*Daucus carota L.*) culture. *Bulletin of University of Agricultural ciences and Veterinary Medicine Cluj-Napoca, Horticulture*, 68 (2), 75-78.
- Gülçubuk, B. (2013). Tarımsal üretim ve kırsal kalkınma uğraşlarının ana aktörleri: Kadınlar. *GTHB-Türk Tarım Dergisi*, 203, 38-47.
- Gülden, G. (2008). A study on the determination of the most suitable quantity of black carrot (*Daucus carota*) for the production of shalgam (salgam). Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gıda Mühendisliği Anabilim Dalı, Adana.
- Haji, J. (2008). Economic efficiency and marketing performance of vegetable production in the Eastern and Central Parts of Ethiopia. Doctoral thesis, Uppsala: Sveriges lantbruksuniv., Acta Universitatis Agriculturae Sueciae, 64 p, Uppsala, İsveç.
- Haseki, M.İ. (2007). Kooperatifçilik ve pazarlama anlayışı: Tarım satış kooperatiflerinin pazarlama faaliyetlerine yönelik tüketici görüşlerinin belirlenmesi üzerine bir çalışma. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, 173 s, Adana.
- Karbuç, F., Öztürk, İ., & Savaş, D.O. (2007). Türkiye’de üretilen tarım ürünleri ve ekonomideki yeri, İstanbul Ticaret Odası Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Şubesi, Erişim linki: www.yumpu.com/tr/document/view/23585065/turkiye-de-uretilen-tarm-urunleri-ve-ekonomideki-yeri-ito Erişim tarihi: 20.05.2020, pp. 72.
- Kasimoğlu, E. (2006). Tarımda çalışan kadınların sorunları. Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, 85 s, Diyarbakır.
- Kırca, A. (2004). Thermal stability of black carrot anthocyanins in selected fruit products. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gıda Mühendisliği Anabilim Dalı, Ankara.
- Korkmaz, A., & Uçar Tüfekçi, N. (2007). Çalışma hayatında tarımda kadın ve sorunları: Ağlasun ilçesi örneği. *SDÜ İİBF Fakültesi Dergisi*, 12 (1), 37-61.
- Mansuroğlu, G.S., Karaca, F., & Yetişir, H. (2009). Hatay ilinde maydanoz yetiştiriciliğinin durumu. *Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 14 (2), 41-56.
- Ok, Ü. (2009). Tokat ili Merkez köylerinde sarak domatesin üretim ve pazarlaması. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, 132 s, Tokat.
- Özdemir, G., Unakıtan, G., Keskin, G., Yılmaz, E., & Er Ülker, F. (2017). Tarım işletmelerinde kadınların yarattığı işgücü değeri ve örgütlenme yaklaşımları: Trakya bölgesi örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17 (39), 33-58. <https://doi.org/10.21560/spcd.v17i33911.227587>
- Szwejkowska, B., Winnicki, T., & Duchovskis, P. (2009). Production-related and economic conditions of edible carrot cultivation in Poland. *Scientific Works of the Lithuanian Institute of Horticulture and Lithuanian University of Agriculture. Sodininkyste Ir Darzininkyste*, 28 (4), 107-116.
- Tahhuşoğlu, Ö. (2007). Hatay ilinde yaş sebze meyve dış satımının yapısı ve geliştirme olanakları. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, 74 s, Adana.
- Tapkı, N., Kaya, A., Dağistan, E., & Bostan Budak, D. (2020). Comparison of carrot (*Daucus carota L.*) producing farms with regards to marketing structures, costs and applications in Hatay province. *Kahramanmaraş Sutcu Imam University Journal of Agriculture and Nature*, 23 (1), 225-233. <https://doi.org/10.18016/ksutarimdogu.vi.582399>

- Tatlıldil, F. (2000). The effects of different storage methods on carrot cost in Beypazarı district. *Tarım Bilimleri Dergisi*, 6 (2), 38-44.
- Tavşancıl, E. (2014). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Nobel Yayıncılık, 5. Basım, Ankara.
- Tekin, H. (2000). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Yargı Yayınları, Gözden geçirilmiş 14. Baskı, Ankara.
- Tekin, H.H. (2006). Nitel araştırma yönteminin bir veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi* 3 (13), 101-116. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusosyoloji/issue/521/4777>
- Trademap (2019). Trade statistics for international business development. Erişim linki: www.trademap.org/Index.aspx (Erişim tarihi: 25.07.2019).
- TÜİK (2022). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Bitkisel Üretim İstatistikleri, Erişim linki: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=92&locale=tr> (Erişim Tarihi: 16.06.2022).
- Yulafçı, A., & Cinemre, H.A. (2007). Çarşamba Ovasında yaş meyve ve sebze pazarlama sorunları ve çözüm önerileri. *Ondokuzmayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 22 (3), 260-268.
- ZMO (2021). TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası-Genel Merkez, Hasat Türk Gazetesi: Tarımda Kadının Çok Yönlü Rolü Var, 1-30 Mart 2021 tarihli.